

УДК 332.3(4)

О. В. Лазарева,

д. е. н., професор, професор кафедри управління земельними ресурсами,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1050-7118>

А. І. Ковальова,

магістр, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-1554-354X>

В. В. Юзва,

магістр, Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-0355-0545>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.22.20

ПОБУДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

O. Lazarieva,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management the Landed Resources,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

A. Kovalova,

Master's degree, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv

V. Yuzva,

Master's degree, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv

CONSTRUCTION OF THE EUROPEAN LAND USE MODEL IN THE POST-WAR PERIOD

Метою статті є вироблення стратегічних підходів у землекористуванні, дотримання яких сприятиме утвердженню європейської моделі землекористування у поствоєнний період.

В процесі дослідження вивчено особливості використання земельних ресурсів в країнах Європейського Союзу, таких як Швеція, Фінляндія, Словенія, Латвія, Естонія, Німеччина, Чехія, Словаччина, Австрія Нідерланди, Швейцарія, Австрія, Франція, Іспанія та Італія, Данія, який засвідчив, що за кордоном вагоме значення мають пріоритет ґрунтоохоронних заходів, ландшафтне впорядкування території, ведення органічного виробництва, заходи з територіального планування тощо.

Запропоновано стратегічні підходи у землекористуванні, такі як ґрунтозахисні, фінансові, заходи по співпраці з місцевою владою, заходи з точки зору ефективності та заходи по відновленню конкурентних переваг землекористування, які на умовах синергетичної взаємодії та на засадах емерджентності сприятимуть побудові європейської моделі землекористування.

The purpose of the article is to develop strategic approaches in land use, the observance of which will contribute to the establishment of the European model of land use in the post-war period.

In the course of the research, the peculiarities of the use of land resources in the countries of the European Union, such as Sweden, Finland, Slovenia, Latvia, Estonia, Germany, the Czech Republic, Slovakia, Austria, the Netherlands, Switzerland, Austria, France, Spain and Italy, Denmark were studied, which testified that abroad, the priority of soil protection measures, landscape arrangement of the territory, conducting organic production, territorial planning measures, etc., are of great importance.

Strategic approaches in land use are proposed, such as soil protection, financial, measures for cooperation with local authorities, measures from the point of view of efficiency and measures to restore competitive advantages of land use, which will contribute to the construction of a European model of land use under the conditions of synergistic interaction and on the basis of emergency.

When implementing soil protection measures, it is important to observe such measures as carrying out an ecological assessment of territories, monitoring soil cover changes, developing pilot projects for the revival of territories, agrotechnical land reclamation where possible, involving international institutions for the restoration of disturbed territories, gradual restoration of soil cover.

In compliance with financial measures, it is imperative to maintain a comprehensive plan for the development of territories, to prevent shadow leasing of land plots, to attract investments, to use grant funds for the restoration of disturbed territories, and to stimulate the use of the latest technologies.

Such measures of cooperation with local authorities as the adoption of projects aimed at restoring disturbed territories, improving the ecological infrastructure of territories, normalizing land use relations in accordance with current legislation, conducting diversified production, and creating favorable conditions for the activities of economic entities on land are proposed.

Important measures from the point of view of efficiency are the provision of subsidies and benefits for the restoration of production, the development of soft skills and hard skills, the retraining of part of the population for the reconstruction of production, the concentration of joint efforts of stakeholders, and the use of digitalization opportunities.

The main measures to restore competitive advantages are proposed as conducting production based on the achievements of scientific and technological progress, identifying disturbed territories with the aim of restoring competitive advantages thanks to an emergent component, specifying and focusing priorities for the development of competitive land use advantages, building a diversified business strategy, using high-tech innovative solutions.

Ключові слова: європейський простір, земельні ресурси, землекористування, поствоєнний період, ґрунтозахисні заходи, фінансові заходи, співпраця із місцевою владою, ефективність землекористування, конкурентні переваги.

Key words: European space, land resources, land use, post-war period, soil protection measures, financial measures, cooperation with local authorities, land use efficiency, competitive advantages.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Враховуючи, що земля є головним фактором виробництва, а також рушієм розвитку продуктивних сил суспільства, велике значення має формування таких правил гри у сфері землекористування та земельного обігу у післявоєнний період, які б передбачали використання дієвих інструментів, спрямованих на функціонування беззбиткового виробництва у сфері розвитку продуктивних сил.

Втрати землекористування, спричинені повномасштабною війною, складають сьогодні, відповідно до даних Центру досліджень продовольства та землекористування Київської школи економіки та Міністерства аграрної політики і продовольства України, складають біля 41,1 млрд доларів [1]. За 2022 і 2023 рік відбулось зниження середньомісячної кількості транзакцій купівлі-продажу земельних ділянок у порівнянні з 2021 роком на 81 та 56% [2, с. 7]. Негативний вплив військових дій на стан та продуктивність ґрунтів, замінування територій, вирви від снарядів та обстрілів, знищення військової техніки, фізичне пошкодження у багатьох випадках ділянок спричиняють важкі соціально-економічні наслідки, що ставить на порядок денний необхідність розробки першочергових дій, спрямованих на екологічно стале відновлення земельних ділянок та ландшафтів.

Це потребує відповідно розробки дієвої системи заходів, що за умови комплексної взаємодії на засадах емерджентності, спрямованих на поступальну післявоєнну відбудову територій та знищених у багатьох випадках виробничих потужностей, задля забезпечення повноцінного безперебійного ведення виробництва на землі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В період сьогодення пошуку ринково-орієнтованого землекористування, враховуючи досвід країн Європи, присвячено низку публікацій. Зокрема, європейська практика землекористування досліджується в наукових публікаціях Олени Бородіної [3]. Зокрема наголошується, що інтенсивна земельна концентрація призводить до негативних соціально-економічних наслідків. Скиба М.В. стверджує, що найбільшою популярністю в країнах ЄС користуються земельні банки, земельна іпотека, пільги з кредитування, земельний та екологічний податки, штрафи, оренда, нормативна оцінка землі тощо [4, с. 99]. Попрозман Н.В. [5], проаналізувавши міжнародний досвід землекористування, викладає думку, що європейські країни характеризуються відсутністю мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення та спрощене формування вартості та площ земельних ділянок. Групою дослідників [6] наголошується на необхідності по-

шуку оптимальної моделі сталого розвитку як основи забезпечення продовольчої безпеки. Захарченко В.І. [7] стверджує, що українська модель ринку землі входить в протиріччя з фундаментальними теоретичними положеннями в галузі земельних відносин, що особливо ілюструється внаслідок військових дій. В науковій праці Івашків І. [8] аналізуються підходи щодо розробки стратегії сталого розвитку територій на засадах раціонального землекористування, здійснюється порівняльна характеристика землекористування в Україні та країнах Європи.

Їхні праці, безперечно, заслуговують на увагу. Разом з тим, потребує необхідності виокремлення стратегічних підходів щодо побудови європейської моделі землекористування у післявоєнний період, що і зумовило вибір теми дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є вироблення стратегічних підходів у землекористуванні, дотримання яких сприятиме утвердженню європейської моделі землекористування у поствоєнний період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спочатку коротко вдамося в аналіз особливостей використання земельних ресурсів в країнах європейського простору, що допоможе, на основі вивчених тенденцій, обґрунтувати основні підходи щодо вироблення елементів стратегії європейської моделі землекористування.

Так, в таких країнах, як Швеція, Фінляндія, Словенія, Латвія, Естонія заліснені території відіграють важливу еколого-економічну роль та становлять у загальній площі близько 50-60%. У більшості країн-членів ЄС частка сільськогосподарських угідь в загальній структурі посівів становить від 17 до 35% загальної площі земель, а частка пасовищ — від 11 до 13% [9, с. 120]. Хоча й близько 1,7% від площі країн ЄС становлять території без рослинного покриву, піддані опустелюванню та процесам деградації [10, с. 92]. В таких країнах як Німеччина, Чехія, Словаччина, Австрія з метою покращення екологічного стану здійснюється ландшафтне впорядкування території [11, с. 76]. За здійснення контролю за забрудненням земель, за дотриманням ґрунтоохоронних заходів та заходів, що сприяють підтримці ландшафтів, країнам Європейського Союзу також надаються дотації. Для реалізації заходів щодо покращення ландшафтів, а також збереження їхнього територіального балансу та розвитку органічного

сільськогосподарського виробництва виділяються кошти в розмірі 25% [12, с. 177]. У таких країнах як Нідерланди, Швейцарія, Австрія та Франція територіальне планування охоплює не лише економічну сферу, а й соціальну та стан навколишнього природного середовища. В Іспанії, Франції та Італії територіальне планування складає частину економічного планування і є пов'язаним з територією цих країн [13]. Європейські країни характеризуються високим рівнем орендної за землі сільськогосподарського призначення. Так, у Німеччині, Нідерландах та Данії — приблизно понад 200 євро за 1 га ріллі [14]. У деяких країнах Європи юридичні особи на мають право на оренду і купівлю сільськогосподарських угідь, купити землю сільськогосподарського призначення можуть лише ті особи, які на момент придбання землі вже вели сільськогосподарське виробництво [15, с. 133].

Отже, аналіз особливостей використання земельних ресурсів в європейських країнах свідчить, що за кордоном вагоме значення мають пріоритет ґрунтоохоронних заходів, ландшафтне впорядкування території, ведення органічного виробництва, заходи з територіального планування тощо.

Далі, вдамося безпосередньо до можливості зробити спробу запропонувати новітні підходи, що сприятимуть побудові моделі землекористування в Україні після повномасштабної війни, яку з успіхом можна впровадити в країнах європейського простору.

Вважаємо, в умовах українських реалій у поствоєнний період необхідним є вироблення важливих стратегічних підходів, які б на умовах синергетичної взаємодії та на засадах емерджентності сприяли б побудові європейської моделі землекористування.

Так, з точки зору емерджентного підходу, важливим є запровадження таких ґрунтозахисних заходів:

- встановлення вмісту забруднюючих речовин у ґрунті з метою здійснення екологічної оцінки територій, що зазнали забруднення;
- запровадження моніторингу змін ґрунтового покриву внаслідок дії забруднюючих речовин з метою визначення першочергових пріоритетів щодо відновлення;
- розробка пілотних проектів, що сприятимуть поступовому відродженню порушених територій внаслідок проведення реабілітаційних заходів;
- здійснення заходів з агротехнічної меліорації ґрунтів на ділянках, де це є наразі можливим, щоб сприяло поступовому відновленню

агрофізичних властивостей ґрунту, що зазнав пошкодження;

— залучення міжнародних інституцій для боротьби з наслідками ведення бойових дій та відновлення придатності ґрунтів для використання;

— впровадження в дію виважених рішень щодо обробітку ґрунту, який зазнав впливу військових дій, а також розробка механізму відновлення ґрунтового покриву після вибухових речовин та металевих уламків снарядів тощо.

З точки зору фінансового підходу, важливим є впровадження низки таких можливих пріоритетних заходів як:

— передбачення обов'язкових комплексних планів розвитку територіальних громад, що сприятиме збільшенню податкових надходжень, залученню інвестицій та дотацій на відновлення зруйнованих територій;

— недопущення тінгової оренди земельних ділянок, внаслідок чого громада та бюджет зазнають збитків, а легально працюючи виробники втрачають конкурентоспроможність;

— залучення інвестицій, які б не тільки забезпечували відновлення порушених територій внаслідок бойових дій, а й сприяли як і збільшенню податкових надходжень, так і створення нових робочих місць;

— використання грантових коштів для відновлення порушених територій, зруйнованих інфраструктурних об'єктів, запуск програм пільгового кредитування переважно в умовах сьогодення за рахунок донорських коштів;

— стимулювання застосування високих технологій для налагодження конкурентного середовища, реструктуризація виробництва на основі застосування прогресивних технологій.

Необхідними, на нашу думку, є і заходи по співпраці із місцевою владою, що сприятимуть більш конструктивному відновленню землекористування у поствоєнний період. Такими заходами, на нашу думку, є:

— підтримка місцевої влади щодо ухвалення проектів, які спрямовані на боротьбу із забрудненням та утилізацією відходів на порушених територіях, що дозволить закласти фундамент збалансованого ведення виробництва на тій чи іншій території;

— покращення екологічної інфраструктури територій, що сприятиме захисту інтересів жителів громади та дозволить облаштувати територію на засадах екологічнобезпечного підходу, покращить збалансованість ресурсного потенціалу;

— унормування відносин землекористування відповідно до чинного законодавства, що дозволить збільшити надходження до відповідних місцевих бюджетів та сприяти використанню земельних ділянок за цільовим призначенням;

— впровадження диверсифікованого виробництва на території місцевої ради, що сприятиме збільшенню надходжень до місцевих бюджетів та веденню діяльності на засадах емерджентного підходу;

— створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання на території місцевої ради, що дозволить завдяки конструктивній взаємодії жителів громади дотримуватись усталених звичаїв ведення господарювання на землі.

З точки зору підходу ефективності, доцільним є втілення наступних конструктивних заходів, що сприятимуть відродженню територій у поствоєнний період:

— надання субсидій та пільг для відновлення сільськогосподарського виробництва в районах, які постраждали унаслідок військових дій;

— розвиток soft skills і hard skills у населення, які потрібні для виконання певних завдань завдяки конструктивному діалогу та прийняттю зважених управлінських рішень;

— можлива перекваліфікація частини населення задля виконання завдань, пов'язаних з більш швидкою реконструкцією виробництва задля втілення ефективних інноваційних рішень;

— прискорення економічного зростання завдяки сконцентрованості спільних зусиль стейкхолдерів, що сприятиме виваженій політиці ведення бізнесу та виробництва у поствоєнний період;

— здійснення відбудови зруйнованих виробництв завдяки можливостям діджиталізації, що дозволить відновити отримання прибутку від ведення бізнесу на землі.

Важливим, в умовах, що нині склалися, є втілення заходів по відновленню конкурентних переваг землекористування, що сприятиме переходу на конкурентоспроможне та інноваційно-орієнтоване виробництво. Такими заходами можуть бути:

— організація ведення виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, що сприятиме конкурентоспроможності та конкурентоздатності землекористування в умовах ринкових відносин;

— комплексне обстеження земель з метою виявлення порушених територій та їх віднов-

лення для втілення заходів, що сприятимуть відновленню конкурентних переваг землекористування завдяки емерджентній взаємодії складових виробництва;

— конкретизація та фокусування пріоритетів розвитку конкурентних переваг землекористування з огляду на виклики сучасності та майбутнє, що сприятиме покращенню якісних параметрів сільськогосподарської продукції та підвищенню показників виробництва;

— побудова диверсифікованої стратегії ведення бізнесу на землі на засадах конкурентоздатності, що є передумовою розвитку конкурентоспроможного землекористування;

— використання високотехнологічних інноваційних досягнень, що сприятиме формуванню ефективної конкуренції та конкурентних відносин у поствоєнних умовах.

Поступове та поетапне впровадження зазначених заходів сприятиме утвердженню європейської моделі землекористування у поствоєнний період (рис. 1).

Рис 1. Впровадження у практику землекористування синергетичних підходів на засадах емерджентного зв'язку

Джерело: сформовано авторами.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

В процесі дослідження вивчено особливості використання земельних ресурсів в країнах Європейського Союзу, таких як Швеція, Фінляндія, Словенія, Латвія, Естонія, Німеччина, Чехія, Словаччина, Австрія Нідерланди, Швейцарія, Австрія, Франція, Іспанія та Італія, Данія.

Аналіз особливостей використання земельних ресурсів в європейських країнах засвідчив, що за кордоном вагоме значення мають пріоритет ґрунтоохоронних заходів, ландшафтне впорядкування території, ведення органічного виробництва, заходи з територіального планування тощо.

Запропоновано стратегічні підходи у землекористуванні, які на умовах синергетичної взаємодії та на засадах емерджентності сприятимуть побудові європейської моделі землекористування, такі як ґрунтозахисні, фінансові, заходи по співпраці з місцевою владою, заходи з точки зору ефективності та заходи по відновленню конкурентних переваг землекористування.

Впровадження цих підходів забезпечуватиме утвердження європейської моделі землекористування у поствоєнний період, яка б сприяла забезпеченню поступального відновлення конкурентоздатного виробництва в умовах відбудови економічного простору.

Подальші дослідження мають базуватися на вивченні механізму впровадження синергетич-

ного ефекту у сфері землекористування із розподілом його на складові у післявоєнний період.

Література:

1. Збитки агросектора України від війни склали понад 40 млрд доларів: уряд запускає програми підтримки виробників. URL: https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/542993_zbitki_agrosektora_ukraini_vid_viyini.html (дата звернення: 03.11.2023).

2. Нів'євський О., Нейтер Р., Юрченко Е., Манжура Д. Земельний ринок в Україні. Аналітичний огляд. Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській школі економіки (KSE Агроцентр). 30 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/06/Analitichnii---oglyad-stanu-zemelnogo-rinku-v-Ukraini-6.pdf> (дата звернення: 03.11.2023).

3. Бородіна О., Яровий В. Європейська практика регулювання земельних відносин: загрози та виклики. Дзеркало тижня. — Випуск № 28. 10.08.18. URL: https://dt.ua/macrolevel/yevropeyska-praktika-regulyuvannya-zemelnih-vidnosin-zagrozi-ta-vikliki-283559_.html (дата звернення: 03.11.2023).

4. Скиба М.В. Управління земельними ресурсами: досвід країн Європейського Союзу. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 3, 2020. С. 93—101. URL: https://www.econ-vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_1/18.pdf (дата звернення: 04.11.2023).

5. Попрозман Н.В., Коробська А.О. Особливості міжнародного досвіду регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення та їх адаптація до українських реалій. Ефективна економіка. № 11. 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/13.pdf (дата звернення: 04.11.2023).

6. Побудова європейської моделі сільськогосподарського землекористування в інтересах сталого розвитку. Erasmus-JMO-2022-Module. URL: <https://belus.mnau.edu.ua/> (дата звернення: 04.11.2023).

7. Захарченко В.І. Теоретичні засади земельної реформи в Україні з позицій суспільного відтворення та російської воєнної агресії. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Вип. 19, Т. 2. С. 9—28. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/download/6935/7197> (дата звернення: 04.11.2023).

8. Івашків І. Економічний механізм землекористування в європейських країнах в умовах сталого розвитку. Економічний аналіз. 2021. Том 31. № 4. С. 125—133. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/2310/6565657114> (дата звернення: 04.11.2023).

www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/2310/6565657114 (дата звернення: 04.11.2023).

9. Raggi M., Sardonini L., Viaggi D. The effects of the Common Agricultural Policy on exit strategies and land reallocation. Land Use Policy. 2013. P. 114—125. URL: https://www.researchgate.net/publication/257098647_The_effects_of_the_Common_Agricultural_Policy_on_exit_strategies_and_land_re-allocation (дата звернення: 05.11.2023).

10. Чумаченко О.М., Кризов'яз Є.В. Особливості використання земельних ресурсів європейських країн. Формування ринкових відносин в Україні. № 9 (220). 2019. С. 88-96. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=_20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=frvu_2019_9_15 (дата звернення: 05.11.2023).

11. Свиридова Л.А. Світовий досвід державного адміністрування використання та охорони земель із врахуванням вимог екологічної безпеки. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. № 4. 2016. С. 74—83. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view-ByFileId/71064.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).

12. Львіна М. Фінансові механізми забезпечення соціально-екологічного розвитку сільських територій ЄС. Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.]. К.: ДУ ІЕПСП НАН України, 2015. С. 173—187.

13. Лахоцька Е.А. Сучасне просторове планування у країнах Європи та України. Матеріали III-ї Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції "Стан і перспективи природокористування в Україні" 21-25 травня 2018 року, м. Ужгород: Вид-во УжНУ "Говерла", 2018. 102 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21558/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%202.docx> (дата звернення: 05.11.2023).

14. Томашук І.В. Аналітичний аспект розвитку земельного потенціалу України: оренда землі. Інфраструктура ринку. 2017. № 11. С. 139—147.

15. Стоянова-Коваль С.С., Бужора А.А. Світовий досвід регулювання ринку землі. Economic Bulletin of the Black Sea Littoral. 2021, Issue 1. С. 128—137. URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/13/11> (дата звернення: 05.11.2023).

References:

1. Institute Information Security (2023), "The losses of the agricultural sector of Ukraine from

the war amounted to more than 40 billion dollars: the government is launching programs to support producers", available at: https://lb.ua/blog/infosecurity_institute/542993_zbitki_agro-sektora_ukraini_vid_viyni.html (Accessed 03 November 2023).

2. Nivievsky, O., Neyter, R., Urchenko, E. and Manjura, D. (2023), "Land market in Ukraine. Analytical review", Center for Food and Land Use Research at the Kyiv School of Economics, (KSE Agricultural center), available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/06/Analitichnii---oglyad-stanu-zemel'nogo-rinku-v-Ukrai--ni-6.pdf> (Accessed 03 November 2023).

3. Borodina, O. and Yarovy, V. (2018), "European practice of regulating land relations: threats and challenges", *Mirror of the week*, Vol. 28, available at: https://dt.ua/macrolevel/yevropeyska-praktika-regulyuvannya-zemelnih-vidnosin-zagrozi-ta-vikliki-283559_.html (Accessed 03 November 2023).

4. Skyba, M.V. (2020), "Management of land resources: experience of the countries of the European Union", *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Economics and management*, Vol. 31 (70), Issue 3, pp. 93—101, available at: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_1/18.pdf (Accessed 04 November 2023).

5. Poprozman, N.V. and Korobska, A.O. (2020), "Peculiarities of the international experience of regulating the agricultural land market and their adaptation to Ukrainian realities", *Efficient economy*, Vol. 11, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/13.pdf (Accessed 04 November 2023).

6. Erasmus-JMO-2022-Module (2023), "Building a European model of agricultural land use in the interests of sustainable development", available at: <https://belus.mnau.edu.ua/> (Accessed 04 November 2023).

7. Zaharchenko, V.I. (2023), "Theoretical principles of land reform in Ukraine from the standpoint of social reproduction and Russian military aggression", *Actual problems of the development of the economy of the region*, Vol. 19., no. 2, pp. 9—28, available at: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/download/6935/7197> (Accessed 04 November 2023).

8. Ivashkiv, I. (2021), "The economic mechanism of land use in European countries in conditions of sustainable development", *Economic analysis*, Vol. 31, no. 4, pp. 125—133, available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/2310/65657114> (Accessed 04 November 2023).

9. Raggi M., Sardonini L. and Viaggi D. (2013). "The effects of the Common Agricultural Policy on exit strategies and land reallocation", *Land Use Policy*, pp. 114—125, available at: https://www.researchgate.net/publication/257098647_-The_effects_of_the_Common_Agricultural_Policy_on_exit_strategies_and_land_re-allocation (Accessed 05 November 2023).

10. Chumachenko, O.M. and Kryvoviyaz, Ye.V. (2019), "Peculiarities of the use of land resources in European countries", *Formation of market relations in Ukraine*, Vol. 9 (220), pp. 88—96, available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK-&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=frvu_2019_9_15 (Accessed 05 November 2023).

11. Sviridova, L.A. (2016), "World experience of state administration of land use and protection, taking into account environmental safety requirements", *Land management, cadastre and land monitoring*, Vol. 4, pp. 74—83, available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewBy-FileId/71064.pdf> (Accessed 05 November 2023).

12. Ilyna, M. (2015), "Financial mechanisms for ensuring the socio-ecological development of rural areas of the EU", *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia*

13. [Economics of nature use and environmental protection: collection of scientific papers], *DU IEP SR NAN Ukraine*, Kyiv, Ukraine, pp. 173—187.

14. Lahocka, E.A. (2018), "Modern spatial planning in European countries and Ukraine", *Materialy III-i Vseukrains'koi naukovopraktychnoi internet-konferentsii "Stan i perspektyvy pryrodokorystuvannya v Ukraini" [Materials of the 3rd All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference "State and Prospects of Nature Management in Ukraine"]*, Publishing House of UzhNU "Hoverla", Uzhhorod, Ukraine, May 21-25, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21558/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%202.docx> (Accessed 05 November 2023).

15. Tomachuk, I.V. (2017), "Analytical aspect of development of land potential of Ukraine: land lease", *Market infrastructure*, Vol. 11, pp. 139—147.

16. Stoyanova-Koval, S.S. and Buyora, A.L. (2021), "Global experience of regulating the land market", *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*, vol. 1, pp. 128—137, available at: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/13/11> (Accessed 05 November 2023).

Стаття надійшла до редакції 05.11.2023 р.